

BOEKBESPREKING

S. du Toit: *Bybel — Skepping — Evolusie*. Voortrekkerpers, Johannesburg, 1964. Prys R1.95.

Na die verskyning van prof. Du Toit se tegnies-wetenskaplike brosjure *Progressive Creation* (Pro Rege-Pers Beperk, Potchefstroom, 1962) en vier populêre artikels in *Die Huisgenoot* (1963), is dit sy derde geskrif oor die skeppingsvrae. Dit is 'n uitbreiding van sy Huisgenootartikels en dus ook van populêr-wetenskaplike aard. Die bedoeling is nie om 'n finale antwoord op bogenoemde vrae te gee nie, maar om 'n poging tot 'n nuwe benadering te waag.

In die inleiding word gesê wat „die skeppingsvrae” is. Hulle ontstaan as mense wat by die Bybel grootgeword het verneem, dat die natuurwetenskappe vasgestel het dat die aarde miljoene jare oud is; dat alles volgens natuurwette uit 'n oerslym ontwikkel het ens. Hulle vra hulleself dan af: Maar wat nou van my Bybel, waarmee dit alles in stryd is soos ek dit verstaan? Hierdie laaste vier woorde, wat die skrywer die twyfelmoedige vraer in die mond lê („soos ek dit verstaan”), lyk vir my nogal belangrik, want 'n groot deel van hierdie boek is gewy aan die tema: Hoe moet ons die Bybel verstaan? Sê die Bybel inderdaad altyd wat ons dink dat dit sê? Op verskillende punte toon die skrywer aan dat ons die Bybel nie reg geïnterpreteer het nie en wys hy 'n betere interpretasie aan. Wat dit betref is die boek onder bespreking hermeneuties van aard.

Deur 'n beter interpretasie verdwyn inderdaad sommige probleme — maar nie almal nie! (Kyk bv. Hfst. V, 3).

In die eerste plek waarsku die skrywer teen verwarring tussen tradisie en belydenis. Hy bedoel dan met tradisie 'n kompleks van menings wat deur groot teoloë voorgedra is en 'n sisteem naas die Belydenis geword het. Van sulke tradisies moet ons ons losmaak. Ons is alleen gebind aan Skrif en Belydenis vir sover dit in ooreenstemming is met die Skrif. Dit blyk dat die tradisie dikwels iets sê wat nóg in die Skrif nóg in die Belydenis staan. Oor die skepping is die Belydenis heel sober. Die meeste skeppingsvrae het trouens na die opstelling van die Belydenis ontstaan.

In die tweede plek moet ons met betrekking tot die Skrif

self, bedink dat die inspirasie nie meganies moet opgevat word nie maar organies, sodat rekening gehou word met die menslike faktor in die totstandkoming van die Heilige Skrif. Die Bybelskrywers is mense van hulle tyd en word nie uit hulle tyd uitgelig nie. God skenk deur hierdie instrumente sy openbaring aan ons. Hierin skuil 'n misterie. Die Skrif is dan ook nie bedoel as 'n wetenskaplike handboek nie, en spreek die taal van die daaglikse lewe (Jos. 10 : 12, 13!). Die Bybel gee heilsopenbaring, nie wetenskap nie. Bybel en wetenskap het elk 'n eie doel en metode; daarom moet ons nie strewe na harmoniëring tussen geloof en wetenskap nie.

In die derde plek moet ons die Skrif nie op Westerse manier benader nie. Die Bybel is 'n Oosterse boek. Riglyne om die Skrif op die regte manier te benader word gegee op bl. 36. Dis 'n belangrike bladsy uit hierdie boek. Die foute van die gangbare verklaring (uiteengesit op bl. 41) is dan ook dat Genesis 1 beskou word as 'n fotografie of portret. Die Oosterling hou meer van momentopnames as van 'n aaneenlopende rolprent — aldus die skrywer. Die Bybel gee trouens nie gewone geskiedskrywing nie, en Genesis 1 moet nie gelees word soos 'n moderne Westering geskiedenis skryf nie.

Op bogenoemde drie maniere moet die Skrif dus nie benader word nie. Hoe dan wel? In hierdie verband spreek die skrywer van *profetiese beligting van die openbaringsgeskiedenis* (II, 4).

Die profesie het drie kenmerke: 1e sy springende aard; 2e sy saamvattende aard (soos op 'n skildery huise op die voorgrond en vergeleë berge vlak by mekaar staan); 3e 'n tydrekenkundige en 'n saaklike orde kan in dieselfde beeld voorkom. In hoofstukke III en IV word die skeppingsverhaal volgens hierdie verklaringsbeginsels verklaar.

Hiermee kom ons nader by die kern van die saak. Eers word nog gehandel oor die eie aard van die Bybelse skeppingsleer. Dan word een van die drie bogenoemde verklaringsbeginsels toegepas ter oplossing van 'n probleem wat hom voordoen by die verhouding tussen Genesis 1 en 2. In Gen. 1 is die volgorde van die skepsele: plante, diere, mense; in Genesis 2 egter: die man, die tuin, die diere, die vrou. Die historiese profetiese siening gee hier die oplossing: ons het hier tydrekenkundige sowel as logiese orde. Die skrywer verwys hierby na sy „skildery-gedagte”, bl. 49, 67.

Die alinea wat hierop volg beval my beter: Genesis 2 is

nie 'n skeppingsverhaal nie maar gee 'n inleiding tot die paradysgeskiedenis, en verhaal van die skepping nie meer as net wat daarvoor nodig is nie! Ek sou daaraan wil toevoeg: vs. 19 berig eintlik nie dat die diere geskape is nie, maar hulle naamgewing deur die mens.

Vervolgens gaan die skrywer oor tot 'n eksegeese van Genesis 1. Dit is 'n hoofstuk met kerugma, met proklamasie, met verkondiging. Tog wil die skeppingsverhale (sic. bl. 120; of: skeppingsverhaal?) *werklik* iets sê oor wat *werklik* gebeur het. Ons moet dit egter nie sien as gewone geskiedenis nie maar as openbaringsgeskiedenis.

In hierdie verband sou ek graag wil vra: wat is dit: openbaringsgeskiedenis? Is dit nie 'n teologiese wetenskap met die taak om 'n ontwikkelingsgang van die openbaring te beskryf nie? Dit word in bogenoemde sinsnede tog nie bedoel nie! Daar word seker bedoel: Godsopenbaring? 'n Onderdeel van „nuwe benadering” is sekerlik ook om ons van die terme wat ons gebruik noukeurig rekenskap te gee! In elk geval is dit waar wat die skrywer sê: Genesis 1 het bowenal 'n religieus-etiese betekenis!

Ons kan die skrywer nie gedurig op die voet volg nie. Longum est! Net 'n opmerking by vs. 2. Ek stem met die skrywer saam dat die woorde woes, leeg, duisternis 'n onheilspellende betekenis het. Waarom weifel die skrywer om die woorde „Gees van God” in daardie selfde vers in dieselfde lyn deur te gaan en te vertaal met: geweldige storm? En waarom weier hy om *sweef* ook in die onheilspellende beskrywing te betrek? Sy enigste alternatief is dat *sweef* òf lewebrengende werking òf tempering van chaosmagte beteken. In elk geval dus iets anders as die drie ander trekke van vs. 2. Sou dit nie logies wees om die vier trekke sinoniem op te vat nie?

In my „Strijd bij de Schepping” het ek met leksikon en linguïstiek, en met 'n kritiese bespreking van Skinner se verklaring van hierdie woord (I.C.C.) probeer aanneemlik maak dat die oorspronklike woord die tekening van die onheilsmagte voltooi: 'n geweldige storm het die waters opgesweef.

Dat die beskrywing van Genesis 1 : 2 die stryd van God teen monsters tot agtergrond het, soos uit profetiese digterlike boeke afgelei kan word, dink ek ook, maar nie dat die strydelement tot die digterlike beeldspraak behoort nie (bl. 102). Dit is reëel! 'n Moeilikheid is vir my waar die monsters (reëel of beeldspraak, dit maak nie saak nie) vandaan kom.

As ek kon glo wat Du Toit skryf: Is dit dan vergesoeke om sy invloed (naamlik van die „ou slang”) reeds voor die paradystyd te sien, direk na sy val? — sou ek uit die moeilikheid wees en die klip van dualisme heeltemal vermy. Maar dan moet aangeneem word dat die Satan reeds geval het voordat die skepping van die aarde, *waarvan die toestand was soos 1 : 2 dit beskryf*, plaasgevind het. Dit is egter onaanneemlik.

Daar is nog baie punte om aan te roer maar hierdie resensie raak nou te lank. Ek moet eindig. In die laaste sinne het ek in teenspraak met Du Toit geraak, maar oor die algemeen ag ek dat hierdie boek verhelderend kan werk. Daar word gepeil na die sin van die Skrif, getrag om te luister na die Skrif, maar ook om aan die wetenskap reg te laat weder-vaar. In die wetenskap spreek die intellek, in die Skrif die profesie, ook in die skeppingsverhale. Dat die skrywer daarop wys is 'n stap in die goeie rigting.

Dr. J. H. Kroeze.

Calvin Seerveld: *A Christian Critique of Art*. Christian Perspectives Series 1963. Published by the Association for Reformed Scientific Studies, 139 Geneva Street, St. Catharines, Ontario, Canada.

Hierdie uitgawe bevat twee lesings gelewer voor die Unionville Study Conference of the Association for Reformed Scientific Studies in August 1962.

Ek het die werkie met groot belangstelling gelees. Dis met groot erns en geesdrif geskryf hoewel soms in 'n nogal moeisame styl en plek-plek met gebruikmaking van kollokwialismes wat in Afrikaanse ore stilisties nie altyd suiwer klink nie.

Die waarde van die lesings lê m.i. nie in 'n logies deur-gevoerde betoog wat tot 'n oortuigende slotsom voer nie. Dit lê in insiggewende opmerkinge en tot nadenke prikkelende gedagtes, ook waar mens nie saamstem nie.

Sonder om te probeer om 'n volledige weergawe van die inhoud te gee, wil ek graag die hoofgang kortliks volg, want hierdie werkie verdien in ons tyd waarin dit so dringend nodig is dat ons ons besin op die verband kuns-lewensbe-skouing, ons ernstige aandag.

In die eerste lesing, „The Necessity of Christian Artistic and Literary Activity”, betoog die skrywer die noodsaaklikheid van nuwe leersakke vir die nuwe wyn van die reformatoriese Christendom. So 'n nuwe Bybels-Christelike estetiese teorie kan alleen geleidelik voortkom uit 'n Christelike denkgemeenskap. Wat is die Christen se taak in die huidige situasie van die mensheid vir wie volgens Nietzsche God en volgens Kierkegaard die kerk dood is? Die Puritanisme, met sy eensydige beklemtoning van moraliteit en sy wantroue in kultuur, is nie die antwoord nie. Nog gevaarliker is die neiging tot 'n sintese tussen Christendom en onchristelike kultuur. Die ware uitgangspunt is kinderlike gehoorsaamheid en 'n innige verbondenheid van alle gelowiges. Die teoretiese uitgangspunt vir 'n Christelike kunsleer, net soos vir alle kulturele bedrywighede, sal egter nie die teologie moet wees nie maar 'n Christelike filosofie wat riglyne gee uitgaande van die Skrif. Hy aanvaar Dooyeweerd se Wysbegeerte van die Wetsidee, gebruik self die term „Cosmomic theatre”. Daarna benader hy kuns egter vanuit 'n heel ander hoek deur te poneer „art is religion in operation” en „art is worship” wat vir my nouliks pas in die Wysbegeerte van die Wetsidee, met sy erkenning van die outarkie van die verskillende wetskringe. Vervolgens waarsku die skrywer teen die interpretasie van Kuyper se Algemene Grasia as sou dit die Christen onthef van die roeping „to praise God themselves wholly, unreservedly, in the bondsbursting power of the Holy Spirit”. Omdat „art is worship”, „a symbolically significant expression of what lies in a man's heart, with what vision he views the world, how he adores whom”, moet die Christen te midde van die oorverdowende geluid van mensverheerliking en verheerliking van valse gode sy eie sang aanhef tot eer van God: „And only a different art, not censorship will take this antithesis earnestly and meet it”. Aan die hand van Kuyper se bekende uitspraak beklemtoon hy die belangrike rol van kuns in die „cosmomic theatre”.

Die tweede lesing gaan oor „The Nature of Art and slant of Christian Art”. Met 'n beroep op Jesaja 53 oor die onaansienlikheid van Christus en op Exodus 33, waar God Moses nie toelaat om Hom in Sy heerlikheid van aangesig tot aangesig te sien nie, waarsku Seerveld dat „Gods glory is not principally an aesthetic question”. Met die nadruk op „principally” kan ek my hiermee verenig, hoewel Calvyn se „ubi Deus ibi pul-

chritudo" vir my Bybels is. Die skrywer beveg egter nie „bad theology" nie maar „bad aesthetics" as hy sê dat die heerlikheid van God „must not be turned into a comprehensible perfection like Complete Harmony, alias Beauty". Dis 'n armoedige skoonheidsbesef wat nie „Gods Glory centrally revealed in the unlovely form of Jesus Christ" erken nie en dit sou bv. 'n ontkenning van alle ekspressionistiese kuns wees.

Seerveld sit hierdie betoog voort in 'n „Christelike ontleding" van kuns deur na te gaan hoe twee hoofdogma's: Skoonheid en Inspirasie, histories en sistematies die konsep van Kuns beïnvloed het. Vir hom is die konsekwensie van al die platoniserende vergoddelikinge van skoonheid tot op ons tyd dat dit „always involves man in a blasphemous breakthrough and devotion, even if muted, to Beauty itself as an undefined type of mediator". Na hierdie behartenswaardige waarskuwing volg egter 'n heel aanvegbare vernuftige redenasie oor die verhouding tussen kuns en skoonheid, kuns en sedelikheid (bl. 35) — die uitgangspunt van Dooyeweerd se wysbegeerte het hier heeltemal verlore geraak.

Seerveld val die „mite" van die inspirasie, Katharsis, die „vates sacer" skerp aan. Dit spruit vir hom voort uit menslike hoogmoed — dis Satan wat sê: julle sal soos God wees. Hierdie mite oorskadu volgens hom ook Kuyper se bydrae oor kuns. Sy beswaar teen Kuyper in „De gemeene Gratie" is:

1. dat die Bybelse testimonium Spiritus Sancti veralgemeen en losgemaak word van die Woord van God;
2. „If you believe there be One Universal Divine mind or Holy Spirit Reservoir of Illumination which artistic genius enters for inspiration, then you erase the possibility of radical divergent religious allegiances in art and you deny that great art is dated, that the very genius of *Oedipus Rex*, for example, ... is unmistakably B.C.-Inspiration."

Ek plaas hier 'n paar baie groot vraagtekens. Want (1) Kuyper praat van „een heilige oorsprong in de aandrift die in ons hart gelegd is", dus nie van die besondere werking van die Heilige Gees in die hart van die gelowige nie maar van die algemene grasia — só bedoel hy: „Kunst wordt alleen uit God geboren". (2) Daaruit is „radically divergent religious allegiances" verklaarbaar. Trouens Kuyper het hom hieroor heel duidelik uitgespreek: „De wereld van het Schoone is een zelfstandige wereld, die zich aan geen belijdenis binden laat, op zichzelf voortleeft en verder voortschrijdt, en wel de kracht

van het Evangelie in de vrijmaking van den geest in zich opneemt, maar zonder daarom als zoodanig zich aan de belijdenis van het Evangelie te binden". (3) Die bewering dat „great art is dated” is 'n kontradiksie. Groot kuns is juis *nie* tydgebonde nie ten spyte van die lewensbeskouing waaruit dit mag ontstaan het.

Seerveld kom nou tot sy eie definisie van kuns: „To me art means style”. En, toegelig met eenvoudige voorbeelde, herhaal hy vier maal: „Art is the symbolical objectivation of certain meaning aspects of a thing, subject to the law of coherence”, waarby die lewensbeskouing 'n dominerende rol speel, „assumes a certain stance towards what is about to be symbolized”, en „coherence” beteken dat „it must betray an internal symbolical consistency, ... it must make aesthetic sense...”

My beswaar hierteen is ten eerste dat hierdie simboliserende werksaamheid gesien word as doelbewus: „the artist focusses all his symbolically intending attention upon that primary object...”, ten tweede dat in die soek na die wese van kuns, die estetiese, ons nie juis vorder nie met die bewering dat primêr is die simboliese objektivering onderworpe aan die wet van samehang wat nader verklaar word deur die omskrywing: „it must make aesthetic sense”! Ten slotte: toegegee die groot rol wat induksie speel in 'n mens se kunsbeskouing, negeer Seerveld tog al te veel die suiwer estetiese as herskeppende, vormgewende krag wat empiries ervaarbaar is, as hy sê: „nobody builds up a theory of art by analytic analysis of art surfaces — how did you decide which were the art surfaces”. Juis die gebruik van die woord „art surfaces” is hier uiters bedenklik.

Seerveld wyk heeltemal van Dooyeweerd se universaliteit in eie kring af as hy sê dat die aard van die kunswerk afhang van die aard van die „symbolically objectified meaning” — is lg. byvoorbeeld „evil-minded” dan is die kunswerk „evil-minded”; as voorbeeld hiervan noem hy o.a. Picasso se *Guernica* wat hy nie sien as verbeelding van wat mens sou kan noem die ontiese angs van die surrealis vir die onbekende tweede werklikheid wat voortdurend dreig om deur te breek na ons gewone bestaan, die ontsettende lewensvrees dus van die na lig soekende verduisterde gees nie, maar as „sinful in its God-damning spirit”. Sinful, God-damning, evil-minded — en tóg kuns?

Na enkele bladsye skerp kritiek op pseudo-christelike en

Rooms-Katolieke kuns stel die skrywer hierteenoor enkele riglyne van die reformatoriese konsepsie van die „slant (vir my 'n heel aanvegbare woord) to Christian art". Hy karakteriseer Calvyn se eerlike, sobere selfnegerende styl as voorbeeld van Christelike styl en maak die kategoriese bewering: „whenever art is ornamental, made to entertain or stupify (skeer hy die drie oor dieselfde kam?), you have unChristian art". Ook wys hy op Kuyper se opmerking dat wie beheers word deur die Uitverkiesingswaarheid, die sin van klein dinge sal opmerk en sal weet waar om troos te soek. Kuyper noem as voorbeeld, Cats. Seerveld noem tereg veral Rembrandt en stel teenoor hierdie opvatting van Kuyper die troostelose bevangenheid van die moderne kuns met die weersinwekkend banale.

Die slotafdeling dra die opskrif „The Surd of Sin and Joy" en set die gedagte voort dat alle kuns 'n „slant" het, die Christelike kuns 'n christelike „slant". Teenoor Picasso se ets *Minotauromachy* wat volgens hom „says nothing less than the bestial vitality of sex runs this life", „perverted and blasphemous art" (pervers, godslasterlik en tóg kuns?), moet die Christen kuns stel met die „slant" van sy lewensbeskouing. As toetssteen noem hy: „Art is Biblically Christian when the Devil cannot stand it. The Devil cannot stand exposure of sin as sin, dirty, devastating misery for men; it unmasks him. And the Devil hates the light and joy of the world" — dié lig en vreugde wat die reformatoriese Christelike kuns vanaf die 15e eeu gegee het; besied wys hy op 'n aantal voorbeelde daarvan. „My point is that Christian art will not be and never has been pretty, that its unmistakable frolic is apocalyptic — The Lord is at hand! All things will be for us a footstool! Christian art does not try to build a heaven on earth ahead of time: Christian art will plumb especially the meaning of sin (instead of staying as far away from it as possible), will express the holy passion of the artist anticipating the completion of what is already fulfilled (neither homeless nor entirely at home in our present world), and will be rigorously trained and most open to a straight-forward, rugged, translucent style (instead of striving for a transcendent perfection)".

U sien dit: belangrike, insiggewende, besielende opmerkings, maar dan kom vir my tog weer as antiklimaks: „If all this is so, many Christian people shall have to re-orient, reform their thinking about art. Nothing could effect this better than art products themselves *slowly slanted along these very lines*

at the hands of you young people. *Reformational Christian art will always have a popular, parable level to it because it is diakonia* (a ministering) — ek kursiveer.

Ek wil die lees van hierdie geskrif graag sterk aanbeveel. Dit is besielend geskrywe, bring waardevolle insigte en prikkel tot nadenke. Wetenskaplik het dit my egter teleurgestel (is dit deels te wyte aan die gehoor vir wie die lesings bedoel was?), omdat dit nie die wysgerige deurdagtheid en konsekwensie bring wat dit beloop nie en daardeur nie bevredigend die verhouding kuns-lewensbeskouing stel nie, ook nie oortuigend die konsepsie Christelike kuns as 'n essensiële begrip nie.

G. Dekker.

Potchefstroom.